

MAGYAR OLVASÓKÖNYV

A POLGÁRI FIÚISKOLÁK II. OSZTÁLYA SZÁMÁRA

SZERKESZTETTÉK:

GYULAI ÁGOST DR.

A POLGÁRI ISKOLAI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA
ELIGAZGATÓJA

GYURJÁCS ANDRÁS

A GYAKORLÓ POLGÁRI FIÚISKOLA TANÁRA

Handwritten notes and a table on aged paper:

Handwritten notes:
Királyi Magyar Egyetemi Nyomda
Budaörsi utca 14. sz. 23. sz.
8.10
10.10
11.10
12.50
13.30

112	10.10
1820	11
1930	11.30
1950	12.30
20	12.50
	15
	16
1300	20.15

Stamp:
BUDAPEST
1903.02.02

A KÉPÉKET HARANGHY JENŐ RAJZOLTA

KIADJA A KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA
BUDAPEST VIII. MÚZEUM-KORÚT 6. SZÁM. (GOLYAVÁR)

van Krisztus s ha nagy szükségében segítségül hívja, az Isten fia meglátogatja.

Kozma Andor (szül. 1861-ben), mint költő Arany János hagyományainak ápolója, újabb irodalmunk legkiválóbb hazafiás költője. Művei közül becsesek a *Magyar symphoniák* és a *Magyar rhapsodiák*, továbbá a *Turán* és a *Honfoglalás* c. nagyobb elbeszélő költemények.

15. Szent László.

1. Monda Lajos, a nagy király:¹
„Eredj szolgám, Laczfi Endre,²
Küldj parancsot, mint a villám,
Köss nehéz szablyát övedre:
A tatártól nagy veszélyben
Forog moldva, ez a véghely:³
A tatárra veled menjen
Tízezernyi lófő székely.“⁴

Laczfi a
tatárok ellen
indul.

2. Kél Budáról Laczfi Endre,⁵
Veszi útját Nagyváradnak.
Kölestermő Kúnság földén
Jó csatlósi⁶ áthaladnak,
Várad kövecses utcáin
Lovuk acél-körme csattog,
Messze fénylik a sok fegyver,
Messze döng a föld alattok.

3. Hallja László a templomban⁷
Körös víznek partja mellett;
Visszatér szemébe a fény,
Kebelébe a lehellet;
Koporsója kőfedelét
Nyomja szinte három század:
Ideje már egy kevésbé
Szellőztetni a szűk házat.

Szent László
főlébred.

¹ Nagy Lajos 1342—1382-ig uralkodott. A mondásban említett tatárbetörés 1345-ben történt.

² *Szolgám* = bizalmas megszólítás, a magyar ember „szolgám“-nak, „cselédem“-nek szólítja gyermekeit.

³ *Véghely* = az ország határán fekvő tartomány, ilyen volt Moldva is Nagy Lajos idejében.

⁴ *Lófő székely* = székely lovas vitéz, székely nemes.

⁵ Laczfi Endre, az ország nádora, a király után az első ember: elindul Budáról.

⁶ *Csatlóst* = szolgái, fegyverhordozói, a jobbágyokból összeállított katonaság, nem nemes emberek.

⁷ Szent Lászlót 1095-ben a nagyváradai templomban temették el. A legendában elmondott esemény Szent László halála után körülbelül 300 évvel történt.

4. Köti kardját tüszőjére¹

S fogja a nagy csatabárdot,
 Mellyel egykor napkeleten
 A pogánynak annyit ártott;
 Félrebillent koronáját
 Halántékin igazítja;
 — Éjfél tájban lehetett már —
 A vasajtót feltaszítja.

Szent László.

5. És megindul ki a tέρre,
 És irányát vészi jobbra,
 Hol magasan felsötétlik
 Ércből öntött lovasszobra.²
 Távolról megérzi a mén,
 Tombol, nyerít, úgy köszönti,
 Megrázkodik a nagy érclo
 S érclovagját földre dönti.

6. Harci vágytól féke habzik,
 Kapál, nyihog, lángot fúvall;
 László a nyeregbe zörren,³
 S jelt ad éles sarkantyúval;

A székelyek
 segítségére
 siet.

¹ Tüsző = székely bőrv.

² János, nagyváradai püspök 1390-ben óriási bronz lovasszobrot állíttatott Szent Lászlónak. Ez volt az első magyar lovasszobor.

³ Nyeregbe zörren = mert a ló ércből van, melyen megzörren László fegyverzete.

Messze a magas talapról,
A kólábról messze szöktet;
Hegyen-völgyön viszi a ló
A már rég elköltözöttet.

7. Egy ugrás a Kálvária
És kilenc a Királyhágó;
Hallja körme csattogását
A vad székel és a csángó,¹
Am a lovat és lovagját
Élő ember nem láthatja.
Csodálatos! — de csodákat
Szül az Isten akaratja. —

Szent László útja.

8. Három teljes álló napig
Vívott a pogánnyal Laczfi.
Nem hiányzott a székel szív,
De kevés a székel harcfi!
Míg a tatár — több mint polyva,
Vagy mint a puszták fővénye, —
Sivalkodik, nyilát szórja,
Besötétül a nap fénye.
9. Már a székel alig győzi,
Már veszélyben a nagy zászló,
De fölharsog a kiáltás:
„Uram Isten és *Szent László!*“
Mint oroszán, ví a székel,
Megszorítva, nem megtörve...
Most a bércen láthatatlan
Csattog a nagy érelő körme.

Szent László
eldönti a
küzdelmet.

¹ Csángó = a moldvai magyarok neve.

10. „Ide, ide, jó vitézek!“
 Gyűjti népét Laczfi Endre.
 Hát egyszer csak vad futással
 Bomlik a pogányság rende.
 Nagy tolongásnak miatta
 Szinte már a föld is rendül.
 Sok megállván, mint egy bálvány,
 Leragad a félelemtül.¹
11. Sokat elüt gyors futtában
 A repülő kurta csákány;²
 Sok ki nem mozdúl helyéből,
 Maga rab lesz, lova zsákmány.
 Foglyul esett a vezér is
Atlamos, de gyalázatja³
 (Nehéz sebben vére elfoly)
 Életét meg nem válthatja.
12. Fel Budára, Laczfi Endre
 Számos hadifoglyot indít;
 Annyi préda, annyi zászló
 Ritka helyen esik, mint itt.
 Rabkötélen a tatárság
 Félelemtől még mind reszket,
 És vezeklik és óhajtja
 Fölvenni a szent keresztet.
13. Hogy elérték Nagyváraddá,⁴
 — Vala éppen László napja —
 Keresztvízre áll a vad faj,
 Laczfi lévén keresztapja.
 Összegyűl a tenger néző
 Hinni a csodába, melyet
 Egy elaggott, sírba hajlott
 Ósz tatárnak nyelve hirdet:
14. „Nem a székely, nem is Laczfi,
 Kit Isten soká megtartson;
 Hanem az a *László! László!*⁵
 Az győzött le minket harcon:
 A hívásra ő jelent meg,
 Vállal magasb mindeneknél,
 Sem azelőtt, sem azóta
 Nem láttuk azt a seregnél.

Az ősz tatár
 vallomása.

¹ *Leragad a félelemtől* = mikor meglátja László sírontúli alakját.

² *Repülő csákány* = baltaforma régi fegyver, melyet az ellenség közé csaptak.

³ *Gyalázatja* = veresége nem válthatja meg Atlamos életét.

⁴ *Nagyváraddá* = Nagyváradra.

⁵ *Az a László*, akinek szobra ott áll a téren. A tatár rámutat Szent László ércszobrára.

15. Nagy lovon ült a nagy férfi.

Arca rettentő, felséges:

Korona volt a fejében

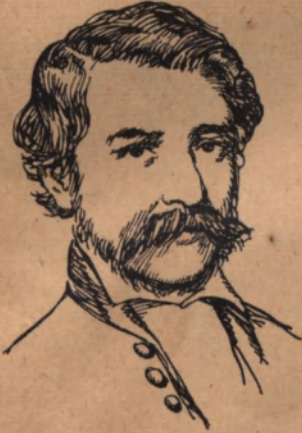
Sár-aranyból,¹ kövel ékes;

Jobb kezében, mint a villám,

Forgolódott csatabárdja:

Nincs halandó, földi gyarló

Féreg, aki azt bevárja.

Arany János arcképe.

16. Mert nem volt az földi ember,

Egy azokból, kik most élnek:

Feje fölött szűz alakja

Látszott ékes nő személynek;

Koronája napsugárból,

Oly tündöklő, oly világos! —“

Monda a nép: az Szent László,

És a Szűz, a Boldogságos.

17. S az öreg tatár beszédét,

Noha kétség nincs felőle,

Bizonyítá a templomnak

Egy nem szavajátszó öre:²

Hogy három nap a sírboltban

Lászlót hiába kereste;

Negyednapra átizzadva

Találtatott boldog teste.

Arany János.

Magyarázat.

Szent László 1077—1095-ig uralkodott. A kunok már herceg korában rettegtek tőle. A cserhalmi ütközetben kitüntette magát, mikor egy elrabolt magyar lányt megmentett. A költemény főgondolata, hogy halála után háromszáz évvel Szent László *pusztá híre* elegendő volt a pogányok megfutamítására. A szent király oly elevenen élt a magyar nép emlékezetében, hogy még Nagy Lajos idejében is monda keletkezett róla. László a nagyváradi sírboltban három század mulva megérzi a székelyek veszedelmét, érclovára pattan és a szorongatott székelyek megmentésére siet. Neve új erőt önt a székelybe s a pogányt megbabonázza. Mi benne a csodás elem? Miért *legenda* ez a költemény?

Arany János, ki 1817-ben született Nagyszalontán, Bihar megyében (Ó, hogy ez a megszentelt hely is idegen kézre került!) s 1882-ben halt meg Budapesten, legnagyobb elbeszélő költőnk. A *Toldi*-ról szóló szép trilógián (=hármaskölteményen) és *Buda halálán* kívül sok kisebb-nagyobb történeti tárgyú költeményt írt, köztük szebbnél-

¹ Sár-arany = sárga arany.² Nem szavajátszó = igaz beszédű, megbízható, becsületes.

szébb balladákat és románcokat, XIX. századi költészetünk valódi kincseit. Ezekben a magyar népballada legbecsesebb vonásait nemesítette meg.

Összefoglalás.

A vallásos tárgyú mondákat *legendáknak* nevezzük. A legendák Krisztusról, a szentekről és apostolokról szólnak. *Valóság* és *csoda* vegyül ezekben is. *Legenda* = olvasandó. A középkori kolostorokban ebéd közben felolvasták a szentekről szóló történeteket.